

**Final Progress Report of Minor Research Project
Year - 2015-16**

Name of P.L. - Prop. S.D. Pachraut

**“ Analysis and aspects of Struggle in SANAD
written by Narayan Surve ”**

Date of Implimentation : 18 Sept. 2008

Final Progres Report :-

प्रस्तुत “ Analysis and aspects of Struggle in SANAD writ-
ten by Narayan Surve ” या प्रकल्प विषयाच्या प्रगतीचा अंतीम अहवाल सादर करीत आहे.
प्रस्तुत विषयाचा अभ्यास करतांना सर्वप्रथम पुर्व अभ्यास आणि पूर्व संशोधनाचा आढावा घेवून
अभ्यास केला. त्यानंतर उपलब्ध झालेल्या माहितीचा आणि ग्रंथालयीन साहित्याचा आधार घेवून
नारायण सुर्वे यांच्या कवितेतील संघर्षाचा चिकित्सकपणे अभ्यास केला. अभ्यासाअंती असे लक्षात
आले की, नारायण सुर्वे यांनी मराठी कवितेला वेगळा आशय, वेगळा विषय आणि कवितेची वेगळी
मांडणी बहाल केली आहे. विषयाच्या व आशयाच्या दृष्टीने नव्या शैलीच्या दृष्टीने नवेपण निर्माण
करून मराठी कवितेत स्वतःचे असे स्वतंत्र स्थान निर्माण केले आहे. नारायण सुर्वे यांची कविता
दलित कवितेच्या पुढे गेलेली कविता दिसते. त्यामध्ये विश्वव्यापकत्व सामावलेले आहे. म्हणून
१९६० नंतरच्या कवितेत सुर्वेच्या कवितेचा चेहरा मोहराच स्वतंत्रपणे जाणवतो. कवितेच्या क्षेत्रात
सुर्वे हे एक स्वतंत्र व्यक्तिमत्त्वाचे धनी ठरतात.

Objectives of the project :-

- १) ‘माणूस’ हा सुर्वेचा केंद्रबिंदू त्या माणसाच्या जगण्यातील संघर्ष अभ्यासने.
- २) सुर्वेच्या कवितेतील कामगारांच्या जाणीवा व्यक्त करणे.

- ३) सुर्वेच्या कवितेतील वेदना, विद्रोमध्ये स्वरुप मांडणे.
- ४) सुर्वेच्या कवितेतील संघर्षाचे स्वरुप मांडणे.
- ५) १९६० नंतरच्या कालखंडात सुर्वे कवितेचे वेगळे स्थान स्पष्ट करणे.

Whether Objectives were Achieved (Give Detail)

प्रस्तुत “ **Analysis and aspects of Struggle in SANAD written by Narayan Surve** ” या प्रकल्प विषयाचा अभ्यास करतांना असे लक्षात आले की, नारायण सुर्वे यांची कविता वास्तवाच्या विषयावर आणि स्वानुभवाच्या तव्यावर तावून सलाखून परिपक्व झालेली कविता आहे. सुर्वेच्या कवितेने एका आगळ्या वेगळ्या जीवनाचा अहवालाच वाचकांसमोर सादर केला आहे. त्यांच्या कवितेतील आशय, संघर्ष, वेदना, विद्रोह, प्रतिमा, पात्रे, भाषाशैली, अंतःकरणाचा ठाव घेतात. वाचकाला आपल्या वेदनेत सहभागी होण्यास प्रवृत्त करतात.

त्याची कविता दलित कविता तर आहेच पण विश्वजाणीव व्यक्त करणारी कविता आहे. त्यामुळे दलित कवितेत ती श्रेष्ठ आहे. ‘ माणूस ’ हा सुर्वेचा केंद्रबिंदू आहे. सुर्वे यांच्या कवितेतून भेटणारी माणसे साधी, अनपढ असली तरी साध्या बोलण्यातूनही खूप काही सांगून जातात. ‘ सबद लिखना सोपा है ’ शब्दासाठी जिना मुश्कील है, असे शब्दाचे सामर्थ्य सांगणारा शीगवाला, दाऊद चाचा, एका हिंदू शेजारणीला वाचवण्यासाठी दंगलीत आपला पाय गमावणारा खाटीक, नेहरुच्या स्मृतीचा आदर म्हणून एक दिवस धंदा बंद ठेवणाऱ्या वेश्या, आपल्याला मृत्यु आला तर आपल्या पत्नीने खुशाल नवे घर करावे असा सल्ला देणारा पती इ. अशा प्रतिकूल परिस्थितीतही चिवटपणे जगणारी माणसे सुर्वेच्या कवितेत सापडतात. त्यामुळे सुर्वेच्या कवितेतील आशय अधिक संपन्न झाला आहे.

नारायण सुर्वे हे दलित व तळागाळातील कामगार वर्गातून जन्माला आलेले आहेत. त्यामुळे या दलित वर्गाच्या वेदना त्यांच्या कवितेतून व्यक्त होतात. जे आतापर्यंत पाहिले, सोसले, त्या एका संपूर्ण यातनामय जगाची तीव्र वेदना त्यांच्या काव्यामधून व्यक्त झालेली आहे. सुर्वेची वेदना वैयक्तिक जीवनातील असली तरी ती एकट्याची नाही तिला वैश्वीक स्वरुप प्राप्त झालेले आहे.